

Det hadde vel vært bedre da om jeg hadde hatt venner: En kvalitativ studie av ungdoms vennskaps og medelev relasjoner i skolesamfunnet

The Journal of Youth Voices in Education:
Methods Theory Practice
Copyright©2019
University of Cumbria
Vol 1(2) pages 41-51

Kathrine Bordevich & Ronja Fredriksson Paulsen

Abstract

This article is trying to grasp three informants' experiences of friendship and peer relationships in the school society, in order to understand more about the mechanisms of friendship and interaction during adolescence. The interviews were conducted through an indirect approach, described as an unstructured interview more like a informal conversation, trying to get answers to questions not asked. The article is produced as part of an Erasmus+ project with partners from Norway, England and Denmark. The data were analyzed through a thematic analysis, and the informants experiences of friendship and fellow student relationships were clustered around three themes: (1) the fight in and about friendship, (2) experiences of roles, (3) in or out the «flock». The narratives show how important friendship and peer relationship are for young people at school, and that these relationships were especially fragile in secondary school. The informants described the struggle for friendship, and that they felt that they possessed a role, from which they could not escape. Some of these fragile relationships eventually led to exclusion or inclusion, and even marginalized some out of the school society.

Keywords

Youth friendship; peer relationships; school society; exclusion; inclusion; indirect approach.

Sammendrag

Målet med artikkelen er å belyse tre informanters opplevelser av vennskap og medelev relasjoner i skolesamfunnet, for å forstå mer om mekanismene for vennskap og samhandling i ungdomsårene. Intervjuene ble gjennomført gjennom en indirekte tilnærming, et ustrukturert intervju, mer som en uformell samtale, som forsøker på å få svar på spørsmål som aldri blir stilt. Artikkelen er en del av et Erasmus+ prosjekt med partnere fra Norge, England og Danmark. Dataene ble analysert gjennom en tematisk analyse, og informantenes opplevelser av vennskap og medstudentforhold ble samlet rundt tre temaer: (1) kampen i og om vennskap, (2) opplevelser av roller, (3) utenfor - innenfor «flokken». Narrativene viser hvor viktig vennskap og medelev relasjoner er for ungdommer i skolesamfunnet, og at disse relasjonene er spesielt skjøre på ungdomsskolen. Informantene beskrev en slags kampen i og om vennskap, og at følte at de hadde en tildelt rolle som de ikke kunne ut av. Noen av de skjøre forholdene førte til slutt til en ekskludering eller inkludering, og til og med marginaliserte noen i skolesamfunnet.

Nøkkelord

Ungdoms vennskap, medelev relasjoner, skolesamfunnet, inkludering, ekskludering, indirekte tilnærming

Innledning

Vennskap er en begrepsmessig konstruksjon, et fenomen som må forstås i den innrammede konteksten-kultur, samfunn og det sosiale livet vi deltar i og skaper (Greve, 2009). Vår kulturelle ramme av tid, sted og rom, blir avgjørende for vår fortolkning og tilnærming av fenomenet vennskap. Vennskap betyr mye for individet, uavhengig av hvordan begrepet defineres, og er viktig å studere (Greve, 2007) og har fått større fokus i nyere tid, spesielt ungdomstiden.

Citation

Bordevich, K. & Fredriksson Paulsen, R. (2019) 'Det hadde vel vært bedre da om jeg hadde hatt venner: en kvalitativ studie av ungdoms vennskaps og medelev relasjoner i skolesamfunnet', *The Journal of Youth Voices in Education: Methods Theory Practice*, 1(2), pp. 41-51.

Ungdomskulturen erstatter mye av sosialiseringen som før skjedde gjennom familierelasjonene, og er nå blitt en meget avgjørende del av denne prosessen (Frønes, 2008). Flere studier i Norge som er gjennomført, fremhever også viktigheten av vennskap og ungdom (Fauske & Øya, 2003).

En av ti ungdommer mellom 13 - 19 år i Norge rapporterer at de ikke har en fortrolig venn, og tallene har vært stabile fra 2011 til nå (Ungdata, 2018)¹. Det er store forskjeller mellom kommuner (71-98 %) noe som indikerer betydningen av de ulike kulturelle rammene som ungdom befinner seg i. Artikkelenes ramme er informanter fra Telemark fylke med utfordringer knyttet til barn i lavinntektsfamilier (Bufdir, 2017) og med historiske utfordringer knyttet til frafall (Bunting & Moshuus, 2017). I UngData Telemark (2018) svarer en av fire at de synes det er vanskelig å få venner og altfor mange elever (14 %) er innblandet i mobbing spesielt høyt er det på ungdomsskolen (Bordevich, Vardheim, Gulløy & Bunting, 2018). Vi ønsker å belyse hvordan informantene opplevde vennsks- og medelevrelasjoner i skolesamfunnet de tilhørte i ungdomstiden, og hvilken betydning disse opplevelsen hadde for samhandlingen og tilhørighet til skolesamfunnet i oppveksten.

Metodisk tilnærming

Artikkelen er en del av et Erasmus+ prosjekt Marginalisation and Co-created Education (MaCE), med partnere fra Norge, England og Danmark. MaCE prosjektet forsøker å gjennomføre kvalitativ og empirinær forskning på marginaliserte ungdom, nettopp for å synliggjøre og gjøre deres stemmer gyldige. Fenomenet vi undersøker er ungdoms opplevelse av vennsksrelasjoner, uavhengig om de er marginaliserte eller ikke. Artikkelen har et konstruktivistisk ståsted i og med at den anerkjenner eksistensen av ulike sosial konstruerte virkeligheter (Mertens, 2010). Gjennom etnografiske studier benyttes den metodiske tilnærmingen *Indirect Approach* (Moshuus & Eide, 2016). Intervjuene er samhandlingssituasjoner for «rike» data fra interaksjonen mellom forsker og informant. Det er viktig at «forskeren involvere seg selv med dem forskeren studerer, for å oppdage de kontekster som gjør deres livsverden meningsfull» (Moshuus, 2012, s. 123). Intervjusituasjonen er uformell og ligner mer en samtale. Gjennom ustrukturerte intervjuer med utgangspunkt i hva informanter selv ønsker å formidle, kan informantene prate fritt og fremheve det de selv ønsker å formidle (Bunting & Moshuus, 2017), deres livsverden. Gjennom informantenes fortellinger kan forskeren få en innsikt i informantens liv og deres forståelse av egen livsverden.

De 46 norske informantene (16-28 år) som deltok i prosjektet, ble rekruttert gjennom en møysommelig frivillig prosess² på ulike NAV-kurs (kurstilbud for arbeidssøkende), tilpassede utdanningsløp eller på videregående skoler med høy frafallsprosent i Telemark. Alle intervjuene varte ca. en time hver og er gjennomført, transkribert og anonymisert av forskerne og medstudentene i prosjektet. Det ble skrevet et feltnotat umiddelbart etter intervjuet. Alt datamaterialet er samlet i forskningsprogrammene NVivo og TSD for sikker lagring som følger NSDs retningslinjer. Etske retningslinjer i forsknings-fellesskapet og å beskytte informantene (Tangen, 2013) er forsøkt ivaretatt gjennom refleksivitet og refleksjoner i fellesskap (Kvale & Brinkmann, 2009).

I artikkelen belyses tre intervjuer, et som studenten selv har utført, de to andre ble valgt ut fordi de snakket om sine vennsks og medelev relasjoner i skolen. Intervjuene er blitt kodet, analysert og bearbeidet gjennom en hermeneutisk prosess, ved at vi som forskere forsøker å forstå og tolke meningsinnholdet i datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2009). Forskningsprosessen har vært abduktiv, en veksling mellom forforståelse, teoretiske forankringer, og den induktive empirien (Thagaard, 2009).

Teoretisk forankring og forskning

Vennsks som en kulturavhengig prosess - og et intersubjektivt fellesskap

¹ Ungdata er lokale ungdomsundersøkelser, som tilbys gratis til alle landets kommuner og fylkeskommuner. Siden 2010 har over 510 000 ungdommer (13-19 år) fra 412 kommuner og fra Svalbard deltatt i ungdataundersøkelsene. Ungdata gir dermed et godt innblikk i hvordan det er å være ung i Norge i dag (Ungdata, 2018)

² Forskningslederne og studentene informerte ungdom om intervjuteknikk, frivillighet, konfidensialitet og anonymitet på arenaene beskrevet over. Deretter forlot prosjektdeltakerne rommet slik at de ansatte på kursene/skolene kunne spørre hvem som ønsket å bli med i prosjektet som informanter, for å ivareta frivilligheten.

I det moderne kunnskapssamfunnet blir humankapitalen, den menneskelige kompetansen (Becker, 1993) den sentrale produksjonsfaktoren og plasserer barna, skolen og skolesamfunnet i sentrum for fremtidens utvikling (Frønes, 2008). Hvor kunnskap og sosial kompetanse vektlegges, og spesielt overgangen til aktive selvstendige individer. Individets sosiale kompetanse utvikles gjennom erfaringer med sosiale relasjoner, og de sosiale relasjonene former samfunnets sosiale samhørighet (Putnam, 2001). Det vil si vi tilpasser oss og blir en del av "flokkene" (Fugelli, 2012). Opplevelse av aksept og sosial tilhørighet er grunnleggende sosiale behov hos individet (Battistich & Hom, 1997), et behov for å tilhøre et intersubjektivt fellesskap³ (Wright, 2000). All handling er samhandling som skaper ringvirkninger i «veven av mellommenneskelige relasjoner» – en prosess vi er en del av og kan påvirke, men vi ikke kan kontrollere utfallet på forhånd, for nye kommer til og nye måter å respondere på opptrer (Arendt, 1958). Skolesamfunnet innehar mange ulike intersubjektive fellesskap (lærer-elevrelasjoner, helsesøter-elev relasjoner ect.). Artikkelen har kun fokus på de vennskaps og medelevrelasjonene i skolesamfunnet.

Vennskap

Vennskap er ikke utviklingssteg mot et fullt utviklet sosial kompetent eller det perfekte vennskap, fordi et fullt utviklet vennskap i seg selv er utenkelig (Derrida, 1997). Det ville i henhold til Sundsdal (2016) ødelegge de vennskapene som alltid er i emning, fordi en venn skal og kan ikke være perfekt. Vennskap er ikke noe tildelt, som ens foreldre, men noe Frønes (2008:17) mener man «vinner». Således blir frihet og frivillighet viktige komponenter i vennskapet (Frønes, 2006; Allan 2008) og at relasjonene bygges på noe jevnbyrdig og gjensidig (Frønes, 2006), med individer man deler følelser, innlevelse og støtte med, og utvikler en dyp tillit til (Alberoni, 1986, s. 8). Det gir trygghet og en forståelse av seg selv som noe verdifullt (Slagsvold & Lange, 2013). Det å «vinne» forteller om en kamp, og selv om et vennskap inneholder komponentene over, forteller de mindre om denne kampen fra oppstart og utviklingen av vennskapet, eller hvilken betydning individuelle, institusjonelle, økonomiske, kontekstuelle og kulturelle forhold har.

Kampen om vennskap og å være en del av "flokkene"

Fenomenet vennskap kan være skjørt og subtilt etter etablering. Det går opp og ned og småting kan føre til utrygghet og være en trussel for forholdet (Giddens, 1991). Hemmelige betroelser om eget liv kan også ofte bli grunnlaget for baksnakking, løgner og ryktespredninger (Myklebust, 2015, s. 29). I en utrygg relasjon kan både stolthet, selvfølelse, behov for å bli sett, likt og respektert stå på spill og føre til krangler der ungdommen faller utenfor og blir isolert (Slagsvold & Lange, 2013). Undersøkelsen til Allen, Uchino & Hafen (2015)⁴ fant at ungdom var villig til å gjøre mye for å ikke skille seg ut.

Denne skjørheten kan skape ekstra utfordringer ved ungdomsalder, hvor det å ha venner ofte er mer kritisk⁵. Goffman (1975) trekker også fram viktigheten av stigma som oppstår når det er et språk mellom den «tilsynelatende sosiale identitet» og den «faktiske sosiale identitet», som igjen påvirker utviklingen av individets identitet. Stigma legger også føringer på samspillet mellom den stigmatiserte og de/den andre, og blir et uopnåelig prosjekt for dem til å bli akseptert som normal og ødeleggende for normal identitetsutvikling. Individet innehar flere slike sosiale identiteter (alle kontinuerlig preget av samfunnets normative forventninger til atferd), og at ny identitet tilbys hvis man mister en (Goffman 2000). EXbus-prosjektet fremmer denne kampen om ekskludering/inkludering og bruker begrepet sosial eksklusjonsangst når de forsket på barn og ungdoms sosiale prosesser knyttet til mobbing og utenforskap, for å forstå mekanismene bak. Angsten eller frykten eksisterer i alle intersubjektive fellesskap, og øker i takt med deltakernes usikkerhet på egen tilhørighet i gruppa de deltar i eller ønsker deltagelse i, og preger deres atferd

³ Intersubjektivitet er samspillet mellom to eller flere subjekter (Benjamin, 1990), eller selve opplevelsesfellesskap mellom subjektene (Hansen, 2012). Det som skjer mellom subjekter som møtes, noe nytt og samskapt, noe mer enn subjektene i seg selv, og kan ikke reduseres til en enkelt subjektivitet eller en enkelt forståelse (Wright, 2000). Det er prosesser hvor affektiv deling skjer. For å dele bør alle subjektene inneha evnen til å mentalisere (Skårderud, 2016) og føre til empatisering (Schibbye, 2004).

⁴ Longitudinelle studie av 171 gutter og jenter hvor de fulgte de fra de var 13 til de ble 27 år. De fant at tillit, god kommunikasjon, «å føle seg vel» og «å passe inn» ble fremhevet som det viktigst i vennskapet,

⁵ Ungdom krever mer støtte fra venner enn de gjorde som barn (ved å løsrive seg fra familien), og forsøker å finne sin identitet og videreutvikle sine sosiale ferdigheter og kompetanse. Hvor vennskap hjelper dem med å finne ut og lære hverandre disse tingene (Frønes, 2008).

deretter. De som kjenner på usikkerheten, kan det å sette fokus på andres sårbarhet bidra til å endre sin egen posisjon⁶ (Schott & Søndergaard, 2014). De fleste foretrekker å være sammen med likesinnede, de som likner på oss selv (Ennett & Bauman, 1994). Utfordringene kommer hvis det er få de unge opplever er like seg selv i skolesamfunnet de er en del av.

Å være utenfor og vennskap som sikkerhetsnett for helse

Frostad & Pijl (2007) fant at 8% av elevene⁷ følte seg ikke sosialt inkludert på skolen. Huseby (2017) fremmer at ungdom har en frykt for avvisning, spesielt overfor jevnaldrende. Frykten kan bli så stor at noen velger å isolere seg selv, for å beskytte seg mot smerten avvisning kan gi. Her kan sosiale mediers inntog være både til hjelp og vanskeliggjøre vennskap. Det å ikke ha venner, føle seg isolert eller ensom er alvorlig og har sammenheng med skolevegring (Havik, Bru & Ertesvåg, 2015). Forskningsprosjekter rundt vennskap og ungdom i sårbare situasjoner viser til kompleksiteten ved fenomenet⁸.

Allen, Uchino & Hafen (2015) fant at de med nære, gode vennsapsrelasjoner og var villige til å passe inn med andre i ungdomsårene, hadde bedre helse i voksen alder hos informantene, som mindre angst, depresjoner og fysisk helse⁹. Gode og nære vennskap har slik sett langsiktige konsekvenser for fysisk god helse. Unge som opplever å ha gode relasjoner med medelever/venner opplever mindre angst og depresjon av mobbing, enn ungdommer uten vennsapsstøtte. Venner blir slik sett en beskyttelsesfaktor for mobbing (Havik, 2017). Vennskap kan derfor være både en beskyttelsesfaktor mot uheldig utvikling og en risikofaktor for skjevutvikling (Kvello, 2012).

Funn

Informantene snakket om familie, kjærester, mobbing, religion, drømmer, rus og psykisk helse men det er kun områdene som omhandler vennskap og relasjoner med medelever trekkes frem her. Emily, Aria og Sam er alle i overgangen tenårene/unge voksne når intervjuet tas. Sam har avsluttet sin skolegang allerede på ungdomsskolen, mens Aria og Emily går på videregående skole. Gjennom analysen løftes først fortellingene og sitatene frem hver for en, for å fremme de individuelle historiene om vennsaps og medelev-relasjoner i skolesamfunnet.

Aria

Aria går på videregående skole og snakker i intervjuet om vennskap, mobbing, psykisk helse og om en venninnegjeng hun er en del av. Aria viderefremidler noe av kompleksiteten i vennskap på ungdomsskolen, og forteller om uoverensstemmelser med sine venninner. Hun sier hun er den som ofte sa fra ved krangler, som kunne gjøre at de ble sinte på henne;

«Sånn som hvis jentegjengen krangler og sånne ting.. Så kan jeg være veldig direkte, også hvis de blir sure på meg. Så er det lissom, jeg bryr meg ikke, jeg sa bare det jeg mente på en måte» «Være den som lissom arresterer litt, og sier hei, liker litt den rollen jeg har med at de ikke tørr å si meg imot, fordi de vet at jeg ikke bryr meg».

Aria snakker om en rolle hun har som en som sier tydelig fra når det er noe hun mener er galt, såpass direkte at hun føler at de andre ikke tør å så henne imot. Det ble hennes greie liksom, og forteller at hun likte den rollen hun hadde på tross av utfordringene det skapte. Hun forteller at hun trakk det litt lengre enn kun å "arrestere" vennene i det de gjorde noe hun mente ikke var riktig;

⁶ Virkemidlene er ofte å usynliggjøre, trivialisere, ydmyke, håne, stigmatisere eller isolere andre. Disse utestengingsprosessene vil oppleves som positive for noen eller som å bli fratatt sosial anerkjennelse og verdighet eller til og med som psykisk terror av andre (Søndergaard, 2009).

⁷ Elever fra 4. til 7. trinn av 989 elever på 26 skoler i en norsk storkommune.

⁸ Noen bekrefter en sammenheng mellom familieøkonomi og sosial isolasjon i ungdomstiden (Sletten, 2011) og andre bekrefter de kulturelle betingelsene (Søndergaard, 2009).

⁹ Koblingen mellom helse og vennskap besto også kontrollert for andre faktorer.

«Men du er gruppas bitch, men det er.. jeg har bare bygd meg opp den attituden fordi jeg har vært så redd.. kanskje vært litt småfrekk, så ingen kan gjøre meg noe på en måte. jeg tror det er et sånt selvforsvar opplegg».

Hun fikk en rolle som gruppas «bitch», en oppførsel hun bevist selv hadde bygd opp for å beskytte seg. Hun forteller videre;

«Også når jeg begynte å krangle med de folka som begynte å få alle til å mobbe meg da, så følte jeg at jeg hadde delt, alt for mye... men tror det er derfor jeg ikke har snakka med noen om noen ting».

Aria tar opp at hun i denne gjengen har delt personlige elementer som hun ikke ønsket at alle skulle vite noe om, og at det etterhvert ble brukt mot henne i tiden hun ble mobbet. Hun opplevde dette tillitsbruddet tøft, og har ført til at hun i dag ikke snakker om personlige og nære ting som skjer i livet hennes til venner. Hun utdyper; «Jeg ble jo veldig mobba i niende klasse da, som gjorde at jeg sleit med sosial angst. Også hadde jeg depresjon på den tiden». Mobbingen i 9. klasse førte til at hun begynte å slite med sosial angst og depresjon og hun fikk et høyt fravær på videregående skole det første året. Hun forteller videre i intervjuet at mobbingen fikk store følger flere år ettersom hun fikk mye fravær fra skolen. Ved spørsmål om hun hadde noen venner å snakke med i den perioden, svarte hun; «Ehm.. nei, ikke da».

De gode vennskapene hun forteller hun opplever i dag er ganske ulikt de hun beskriver om på ungdomsskolen. I dag er Aria en del av en jentegjeng; «Så, jentene i gjengen da lissom.. vi er jo en kjempefin gjeng da». Så gode vennskap følte hun dette var, at hun nylig følte seg komfortabel til å fortelle de at hun slet med sosial angst, noe hun fikk god respons på; «Jeg fortalte det til vennene mine, fordi nå går det bra og snakke om det, de har sagt at de aldri har trodd det om meg da». Det gjorde godt å dele personlig informasjon, og opplevde positive bekreftelser tilbake.

Emily

Emily går på videregående skole, og gikk tidligere på en liten småskole fra 1. til 10. trinn i en liten kommune. Hun snakker om vennsapsrelasjonene, men intervjueren opplevde at hun lukker seg verbalt og kroppslig når temaene handlet om mer sårbare øyeblikk i vennskap. Hun virket sjenert og nervøs i intervjuet.

Emily nevner sårbarheten som finnes i mindre miljøer, som i sin egen grunnskole. Det kunne være utfordrende å være i en liten klasse, hvis jente-intriger oppstår;

«Så, har man jo sett at det, det er jo utfordrende og være i en veldig liten klasse der alle kjenner alle, det kan jo være det. Hvis det skjer jente-intriger som slår opp» «I et lite miljø, det er ganske vanskelig hvis du også blir isolert i det miljøet, hvis det er ganske lite. Og, det kan jo også gå dypere inn på deg».

At det er få andre medelever å kunne være med, oppleves som sårt når det oppstår jente-intriger, og man kan bli ganske isolert i slike tilfeller og prege deg som person. Emily sa ikke mye om dårlige relasjoner til venner, og prøvde ofte å styre unna spørsmål om dette i intervjuet. Hun løfter frem svingningene som eksisterer i vennskap; «Vennskap, det kan jo være opp og ned, egentlig for alle». Emily nevner også kravene i hverdagen; «Liksom, alle disse kravene eller, man har til seg selv og det andre har til deg også».

På videregående skole opplever hun positive opplevelser i forhold til vennskap, ved at ungdommene da selv velger linjer etter interesser og fremtidige arbeidsønsker; «Når man for eksempel har valgt linje så finner man kanskje de man tenker mer likt som, men det er veldig fint å være i en situasjon der du har andre du føler forstår deg også, og støtter hverandre». Der møtte hun andre med samme interesser og som forstår og støtter henne.

Sam

Sam avsluttet sin skolegang på ungdomsskolen. Han forteller om store vansker med å få venner, og de vennene han hadde, opplever han ikke som så gode for han. Utfordringer angående vennskap startet allerede på barneskolen;

«Ingen ville være venn med meg. Jeg hadde noen venner, de fikk ikke lov til å gå med meg. Jeg fikk beskjed om det når jeg kom på døra til de, jeg ville ut med dem når jeg var liten. Nei, det fikk jeg ikke lov til, da måtte jeg oppføre meg på skolen. Han ene faren til en annen skulle ned på skolen og høre hvordan JEG var på skolen, skjønner du».

Sam ønsket å leke med dem, og ringte på hjemme hos de han opplevde som venner, men fikk gjentatte bekræftelser om at de ikke fikk lov fordi han hadde en atferd på skolen som deres foreldrene ikke aksepterte. Sam snakker også om opplevelsen av roller som «sinna gutten» og følte han ikke kom ut av den rollen selv; «Der er han sinna gutten... og hvis du får den på deg gjennom år, så blir du'n og, ikke sant. Selv om du ikke er'n». Det ble for mye tilslutt og han endte med å avslutte skolen i niende klasse; «Jeg droppet ut i halve niende på grunn av at det ble for mye». Han fant deretter en gruppe på ungdomsskolen, som var en del av rusmiljøet;

«Da var det bare de gærne folka som ville gå med meg da, vet du, så da tiltrakk jeg bare de jeg gikk med da. De som var feil og dårlige for miljøet. Dårlig for meg da... de manipulerte hodet mitt i mange år, sant».

Sam møtte "feil" mennesker og havnet i et dårlig miljø, og kalte de selv «de gærne folka». De hadde dårlig innflytelse for skolemiljøet og for ham selv. Han føler nå at han ble manipulerte av de. Etterhvert begynte han å ruse seg på ungdomsskolen, fordi det ble for utfordrende å delta i skolesamfunnet; «Fortsatte å ruse meg og møtte feil venner. Fordi det var mye trøbbel på skolen... så har jeg dessverre møtt på feil jeg da».

Sam har nylig sluttet med rus og bor på institusjon der han får hjelp og kuttet ut all kontakt fra det vanskelige miljøet, han blokkerte dem fra sosiale medier; «Jeg har kuttet ut alle og sånn... blokket mange fra Facebook og sånn, det er liksom.. men jeg prater ikke med noen». Han fortsatte med å si;

«Det er vel sånn med alle mennesker, at man har behov for å ha noen å være sammen med. Sånn er vi jo». «Det hadde vel vært bedre da om jeg hadde hatt venner ... jeg har nesten ikke vært utenfor døra en gang».

Drøfting

Her blir informantenes ulike historier om vennskap og medelev relasjoner i skolesamfunnet belyst og drøftet for å forsøke å forstå mer av prosessene rundt samhandling og tilhørighet i ungdomstiden. Etter en tematisk analyse deles narrativene inn i tre deler; Kampen i og om vennskap, Opplevelser av roller, Utenfor - innenfor «flokken».

Kampen i og om vennskap

Vennskap er ikke en stabil relasjon, og vil alltid gå opp og ned (Slagsvold & Lange, 2013), som Emily også siterer selv. Alle tre fremhever denne skjørheten i vennsapsrelasjoner. Derrida (1997) skriver at det perfekte vennskapet er utenkelig, en venn kan ikke være perfekt (Sundsdal, 2016). At det går opp og ned er en naturlig del av vennskapets kjerneområder, men noen ganger derimot kan subtiliteten oppleves som mer enn utfordrende for de det gjelder.

Ungdom foretrekker å være sammen med likesinnede, de som likner på oss selv (Ennett & Bauman, 1994). Emily snakket om utfordringer knyttet til et altfor lite skolemiljø, spesielt hvis det var jenteintriger i "flokken", da kunne man lett bli isolert, som ville påvirke en dypt, som hun sa. Kontekstuelle forhold som ukomfortabelhet i intervjuet vedrørende temaet vennskap og hennes negative opplevelser blir også viktig informasjon. Trolig opplevd hun skjørheten og de kontekstuelle forholdene som utfordrende, men går ikke

mer inn på det. Sam forteller om store utfordringer hele livet, knyttet til å finne andre som lignet ham selv på skolen. Tilslutt ble han på ungdomsskolen med de "gærne folka", de mer eller mindre utenfor skolesamfunnet.

Småting og krangler fører ofte til utrygghet (Slagsvold & Lange, 2013) og begge jentene snakket om denne kranglingen og utryggheten. Aria beskrev utryggheten og denne kampen hun opplevde. At hun selv brukte en forsvarsmekanisme, en attitude som «arresterte» og var litt gruppas «bitch», fordi hun var redd. Hun sa ikke direkte hva hun var redd for, men hun forteller oss at hun både var «bitch» og et mobbeoffer. Kanskje redselen kan ha handlet om denne frykten for å havne utenfor "flokken", en sosial eksklusjonsangst? Schott & Søndergaard (2014) tenker at individet har en frykt for ikke å bli inkludert i et intersubjektivt fellesskapet, å tilhøre noen eller noe, en sosial eksklusjonsangst. I et forsøk på å dempe denne prøver individet ofte å sette fokus på andres sårbarhet for å endre egen posisjon innad i fellesskapene man ønsker deltagelse i. Som å usynliggjøre, trivialisere, ydmyke, håne, stigmatisere eller isolere andre, som igjen preger deres atferd i gruppen og men også gruppen som helhet, dens kultur (Søndergaard, 2009). Aria sier hun benyttet seg av flere av disse virkemidlene. De fungerte en stund for henne, da de andre ikke turte å si henne imot. Så forteller hun at det hele endret seg på 9. trinn. Da ble hun mobbet og de hemmelige betroelser hun hadde delt med andre, ble en del av mobbingen. Slike hemmelige betroelser om eget liv kan ofte bli grunnlaget for baksnakking, løgner og ryktespredninger (Myklebust, 2015). Å gjenfortelle slike hemmelige betroelser blir et tillitsbrudd og brudd på vennskapets kjerne (Alberoni, 1986).

Aria ble både «bitch» og mobbeoffer på ungdomsskolen. I utrygge relasjoner vil ofte stolthet, selvfølelse og behov for å bli sett, likt og respektert stå på spill og kan føre til krangler der ungdommen faller utenfor og blir isolert (Slagsvold & Lange, 2013). Arias narrativ forteller også om et røft miljø, som sannsynligvis skapte økt frykt for å bli ekskludert for alle i gjengen, slik som beskrevet i teori av Schott & Søndergaard (2014). For Aria ble dette som en nedadgående spiral. Utryggheten, kranglene og mobbing førte til at hun til slutt ble isolert fra skolesamfunnet, uten venner. Et valg hun selv ikke ønsket.

Allen, Uchino & Hafen, (2015) hevder at gode og nære vennskap er forebyggende for angst og depresjon. Aria manglet disse gode og nære vennskapene og ble i tillegg mobbet. Hun mente selv at det førte til fravær, depresjon og sosial angst, og det å dele personlige betroelser ble utenkelig lenge. Sammenhengen mellom mobbing og psykisk helse er kompleks og Aria forteller for lite til å kunne drøfte dette her. Emily fortalte også om denne utryggheten og kampen i vennskapene, og utfordringene ved at å bo i små skolesamfunn med mye intriger og krangler. Da kunne man fort bli isolert. Hun uttrykte derimot gjennom kroppsspråket sitt at hun ikke ønsket å snakke mer rundt dette temaet, og intervjuene gikk ikke mer i dybden av dette.

Opplevelser av roller

Goffman (1975) beskrev stigma og roller, prosesser hvor individet plasserer andre i bestemte kategorier. Både Sam og Aria snakket om at de opplevde at de hadde roller. Aria gjennom gruppas "bad cop" og "bitch" og Sam gjennom "sinnagutten". Goffman (1975) trakk fram at stigma oppstår når det er et sprik mellom den «tilsynelatende sosiale identitet» og den «faktiske sosiale identitet», som igjen påvirker utviklingen av individets identitet. Et slik sprik pratet Sam og Aria om, og en løsrivelse fra rollen de fikk virket uoverkommelig for dem begge. Aria opplevde at siden hun kun sa hva hun følte og mente, hadde hun en rett til å være direkte og litt «filterløs» i sin atferd og fikk en rolle som «bad cop». Å synliggjøre for andre når noen har handlet eller sagt noe som opplevdes som galt, er en måte å «arresterte» dem på. Aria beholdt en slik rolle fordi hun var redd og den ga henne beskyttelse. På denne måten turte ingen andre å «arrestere hennes» atferd og fremtoning, noe som også gjenspeiles i teori av Schott & Søndergaard (2014).

Forskningen til Allen, Uchino & Hafen (2015) viste viktigheten av "å passe inn" og at ungdom strekke seg langt for å ikke skille seg ut. Aria derimot skilte seg tydelig ut i sin rolle, ved å være litt «skarpere» enn de andre. Det skapte tilslutt store motreaksjoner som gjengivelser av betroelser, mobbing og ekskludering. Brostrøm (2000) fremmet at vennskapets grunnleggende behov består av nærhet og tilknytning, men også til behovet for sosial aksept (Frønes, 2008; Schott & Søndergaard, 2014). Aria sin atferd kan nok også ha

handlet om å «støtte opp om» venninne når hun opplevde de ble utsatt for en urett. En litt klønete måte for å knytte nærhet og tilknytning og få sosial aksept. Atferden ga henne mye makt, men bidro trolig til en eskalering av sosial eksklusjonsangst i hele jentegruppen. Rollen og maktposisjon gavnet henne ikke i lengden og hun ble etterhvert mobbet, ekskludert og isolert. Våre handlinger skaper ringvirkninger i “veven av mellommenneskelige relasjoner” fremmer Arendt (1958) og vi vil aldri kunne kontrollere utfallet på forhånd. Aria sine ringvirkninger ble voldsomme, helt utenfor hennes kontroll og fatteevne.

Sam sin rolle skapte også voldsomme ringvirkninger. Rollen som “sinnagutten” ble slik han beskriver det kontinuerlig bekreftet av både voksne og barn. Han ble ekskludert allerede de første årene på barneskolen av barnas foresatte eller barna selv. Han beskriver som Goffmann (1975) rollen som fastlåst og at det over tid oppleves som et stigma, han kjente seg ikke igjen i stemplingen. Slike prosesser Goffman (1975) mener bidrar til å ødelegge individets identitetsutvikling.

Emily følte et press om ulike krav, fra seg selv og samfunnet rundt henne. Disse kravene mener Goffmann (1975) er samfunnets normative forventninger til individets atferd som blir deres sosiale identiteter og individet innehar flere slike sosiale identiteter. Det kan virke som om hun opplevde følelser av utilstrekkelighet i forhold til disse kravene. Noe Sam og Aria nok opplevde, da de ble ekskludert fra vennskap og medeleverrelasjonene i skolesamfunnet som de ønsket å tilhøre. Sam nevner selv om individets behov for å delta og tilhøre et felleskap, og at for ham hadde det trolig hadde vært annerledes hvis han hadde hatt venner.

Utenfor - innenfor «flokken»

Fugelli (2012) snakket om behovet for å være del av en «flokken», i et eller annet intersubjektiv felleskap på skolen. De tre informantene forteller om opplevelser av å være en del av en «flokke», men to av de forteller samtidig om opplevelser av å være utenfor. Både Sam og Aria hadde opplevelser av å være utenfor “flokken”. Sam sin historie viste marginaliseringens harde virkelighet. Han følte seg isolert og ekskludert fra samfunnet tidlig, og det ble så utfordrende å delta på skolen at han sluttet i 9. trinn. Han søkte og fant andre, nye vennskap, en ny “flokke” å være inkludert i, andre som også var «utenfor». Det endte med at han ruset seg på ungdomsskolen. Han følte seg også manipulert av sine nye venner og har helt kuttet kontakten med de i dag. Det kan virke litt som om han legger noe av skylden for rusproblematikken på denne manipuleringen. Kanskje for å lette på skam og skyldfølelse? Selv tror han det hadde sett annerledes ut hvis han hadde hatt venner og fikk delta i skolesamfunnet. At han ikke ble stigmatisert og marginalisert tidlig. Bruddstykkene av hans narrativ i viser kun til litt av de komplekse sosiale prosessene han opplevde, og langt fra helheten av denne “veven av mellommenneskelige relasjoner” eller hvordan han kom dit han er i dag. Sam er i dag rusfri, og bor på en rusinstitusjon for videre hjelp som rusfri i samfunnet. Aria fant ingen nye venner, men gjennomførte ungdomsskolen på tross av vennskapstap, mobbing og psykiske vansker.

På videregående skole fikk både Aria og Emily nye venner. Her opplevde de samhold, jevnbyrdighet og gjensidighet med venner og medelever i skolesamfunnet. Emily fant andre likesinnede som delte hennes interesser og opplevde å passe inn. Denne jevnbyrdigheten og gjensidigheten snakker også Aria om ved å nå oppleve et godt intersubjektivt fellesskap i den nye gjengen. Vennskapene opplevdes som så trygge at hun nå turte å fortelle hemmeligheter igjen. Skårderud (2016) trekker frem at alle intersubjektive fellesskap inneholder prosesser hvor affektiv deling skjer gjennom mentalisering og empati. Sitatet til Aria vitner om evnen til mentalisering i «flokken» og om en tillit til å blottlegge seg mer ved at hun ble møtt med empati. En slik tillit og empati kan indikere på at vennskapene også besto av gjensidighet, trygghet og god kommunikasjon.

Avslutning

Artikkelen har belyst de tre informantenes opplevelser av vennskap og medelever-relasjoner i skolesamfunnet. Etter en tematisk analyse har narrativene blitt drøftet rundt tre temaer for å forstå mer av prosessene rundt vennskap og samhandling i ungdomstiden. Vennskapene og relasjoner mellom medelever i skolesamfunnet, selve samspillene i de intersubjektive fellesskapene (det samskapte), handler om noe mer enn dem selv og

kan ikke reduseres til kun informantenes enkeltforståelse som også Wright (2000;75) argumenterer for. De tre informantene viser kompleksiteten av denne «veven av mellommenneskelige relasjoner» som til enhver tid foregår og som de ønsker å bli en del av. De viser at det utspiller seg en kamp i de intersubjektive fellesskapene mellom jevnaldrende, en kamp om blant annet deltagelse, makt og tilhørighet.

Det formidles at ungdomsskolen kanskje er en tid hvor sosiale prosesser lettere kommer i «høygir», og for noen ble det en tapt kamp om å tilhøre og å eksistere i skolesamfunnet. Der opplevde de et «røffere» miljø å balansere seg i til enhver tid, en kontinuerlig kamp i, og om vennskap og medelev-relasjoner. Hvor utryggheter og skjørheter i disse fellesskapene ble mere risikofaktorer enn beskyttelsesfaktorer for dem (Havik, 2017). Om kampen var delt av alle i de ulike «flokkene», vet vi for lite om. Ungdomsskolen ble for de tre en tid med mye utrygghet. Denne skjørheten førte til mye krangler, misforståelser og tillitsbrudd. Dette ga informantene færre opplevelser av tilhørighet, jevnbyrdighet, gjensidighet, tillit, støtte, innlevelse og sosial aksept, som også er grunnsteinene i det gode vennskap (Frønes, 2006; Alberoni, 1986). En av informantene beskrev også en sosial ekskluderingsangst, og hvordan hennes forsvar endte i en nedadgående spiral sosialt for henne.

Kunsten å balansere i denne «veven», handlet tilslutt om å være innenfor eller utenfor de intersubjektive fellesskapene i skolesamfunnet. Hvor to av informantene tilslutt opplevde seg ekskluderte og isolerte. Ekskluderings ble på mange måter utenfor deres kontrolllevne. Aria ser nemlig ikke at hennes atferd (forsvarsmekanismer) gagnar verken henne eller gruppen i lengden. Sam finner derimot andre marginaliserte, et fellesskap hvor han kan oppleve inkludering og tilhørighet, selv om han ser at det ikke gavner han i lengden. Han gjennomfører ikke ungdomsskolen og begynner tidlig med rus, kanskje som en slags protest mot ekskluderingen? Sam sin historie viser til hvordan de ulike fellesskapene mellom medelevene (men også deres foresatte) rammet inn, slik at han tapte kampen om deltagelse. Lignende forskning finnes hos Fine (1991) med sitt hovedfokus på hvordan utdanningsinstitusjoner i USA systematisk «framet» marginaliserte ungdom, og at det ofte endte i skoleavbrudd.

Aria og Sam utdypet en opplevelse av stigma og at de fikk mer eller mindre fastlåste roller. Aria sine to roller; «bitch» og «mobbeoffer» var totale ytterpunkter, og et resultat av kampene i de intersubjektive fellesskapene hun deltok i. Det gjorde det hele enda mer utfordrende for henne, og har nok vært en av flere elementer som preget utviklingen av psykiske lidelser. Sam sin rolle viser spriket mellom den «tilsynelatende sosiale identitet» og den «faktiske sosiale identitet» (Goffman, 1975). Samspillet mellom han og de andre, ble et uopnåelig prosjekt for ham til å bli akseptert som normal.

Begge jentene fullfører ungdomsskolen og begynner på videregående skole. Her deler de historier med gode samspillsopplevelser. Da er de eldre og velger skoler etter interesser og fremtidige fremtidsplaner, som kanskje økte sjansen for å finne noen som «lignet seg selv». De nye skolene kan også ha et bedre miljø, men det vet vi for lite om. Fortellingen deres viser kanskje at utfordringer med jevnaldrende på et sted, ikke trenger å følge personene til et nytt sted. Det forteller om miljøets betydning, men alder kan også ha noe å si her. Sam derimot sliter fortsatt med å skaffe seg venner, og forteller i intervjuet at han sitter hjemme alene hver dag nå, på en avrusnings-institusjon.

Vennskap er med på å hjelpe ungdommen med å finne ut av og lære hverandre om løsrivelsesprosessen for selvstendighet, utvikling av identitet og videreutvikling av sosiale ferdigheter og kompetanse (Frønes, 2008). Hva informantene lærer og utviklinger i disse utfordrende prosessene de opplevde at de sto i, blir ikke besvart i her, men bør forske mere på.

Referanser

Alberoni, F. (1986). *Vennskap*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Allan, G. (2008). Flexibility, friendships, and family. I; *Personal Relationships*, 15: 1–16.

- Allen, J.P., Uchino, B.N. & Hafen, C.A. (2015). Running With the Pack: Teen Peer-Relationship Qualities as Predictors of Adult Physical Health. *Psychological Science*, 19 (2015). SAGE journals. Hentet fra; <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0956797615594118>
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Battistich, V. & Hom, A. (1997). The relationship between students' sense of their school as a community and their involvement in problem behaviors. *American Journal of Public Health*, 87(12). 1997–2001.
- Becker, G. (1993). *Human Capital: a Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Benjamin, J. (1990). An outline of intersubjectivity: the development of recognition. *Psychoanalytic Psychology*, 7, 33–46.
- Buudir (2017). *Barnefattigdom*. Barne, unge- og familiedirektoratet. hentet fra https://www.buudir.no/Statistikk_og_analyse/Barnefattigdom/#/
- Bunting, M. & Moshuus, G.H. (Red). (2017a). *Skolesamfunnet- kompetansekrav og ungdomsfelleskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bunting M. & Moshuus, G.H. (2017b) - Young peoples' own stories of dropping out in Norway: An indirect qualitative approach, *Acta Didactica*, Vol.11, Nr. 2, Art. 5. <https://www.journals.uio.no/index.php/adno/article/view/3182>
- Bordevich, K., Vardheim, I., Gulløy, E. & Bunting, M. (2018). Nye perspektiver på mobbing. I Aase, K. N., Kristiansen, R., Vardheim, I., Bentsen, A., Gulløy, E., Bordevich, K., Bunting, M. & Krane, V. (2018). *Ung i Telemark 2018*. Skien: Telemark fylkeskommune/Kompetansesenter rus – region sør. s.100-110. <https://www.telemark.no/Media/Files/Folkehelse/Materiell-fra-Folkehelse/Rapport-Ung-i-Telemark-2018>
- Derrida, J. (1997). *The Politics of Friendship*. London: Verso.
- Ennett, S.T. & Bauman, K.E. (1994). The Contribution of Influence and Selection to Adolescent Peer Group Homogeneity: The Case of Adolescent Cigarette Smoking." *Journal of Personality and Social Psychology* 67:653–63.
- Fauske, H. & Øya, T. (2003). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Fine, M. (1991). *Framing dropouts. Notes on the politics of an urban public high school*. Albany, NY.: State University of New York Press.
- Frostad, P. & Pijl, S.J. (2007). Does being friendly help in making friends? The relation between the social position and social skills of pupils with special needs in mainstream education. *European Journal of Special Needs Education*, 22(1):15–30.
- Frønes, I. (2006). *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Frønes, I. (2008). Sosial kompetanse, samfunnsutvikling og sosialisering. *Barn* nr. 1 2008:9–25, Norsk senter for barneforskning
- Fugelli, P. (2012). *Juleappell til folket*. Kronikk i dagbladet. Hentet fra; (<http://www.dagbladet.no/kultur/kreftsyke-per-fugelli-med-juleappell-til-nordmenn/63088146>
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. California: Stanford University Press.
- Goffman, E. (1975). *Stigma. Om avvigerens sociale identitet*. København: Nordisk forlag A.S
- Goffman, E. (2000). *Stigma: Om avvigerens sociale identitet*. Oslo: Pensumtjenesten.
- Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Oslo: Universitetet i Oslo, Utdanningsvitenskapelige fakultet.
- Greve, A. (2009). Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*. Vol. 2 (2):91–98.
- Hansen, B.R. (2012). *I dialog med barnet. Intersubjektivitet i utvikling og i psykoterapi*. Oslo: Gyldendal.
- Havik, T. (2017). Bullying victims' perceptions of classroom interaction. *School Effectiveness and School Improvement. School Effectiveness and School Improvement*. An International Journal of Research, Policy and Practice 28(3). Hentet fra; <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09243453.2017.1294609>

- Havik, T., Bru, E. & Ertesvåg, S.K. (2015). School factors associated with school refusal- and truancy-related reasons for school non-attendance. *Social Psychology of Education*, 18(2):221–240.
- Huseby, T. (2017). *Hvorfor er du verdifull?* Hentet fra; <https://psykologisk.no/2017/08/hvorfor-er-du-verdifull/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing. The United States of America: SAGE Publications.
- Kvello, Ø. (2012). Vennskap som beskyttelses- og risikofaktor. Hentet fra; <http://markerskole.no/web/PageND.aspx?id=375776>
- Mertens, D.M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: integrating diversity with quantitative, qualitative and mixed methods*. Los Angeles: Sage,1-45.
- Moshuus, G.H. (2012). Skulle jeg latt være å intervju Sandra? Om etnografi på barnefattigdom og snøballen som stoppet. I E. Backe-Hansen og I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag AS, 121- 135.
- Moshuus, G.H. & Eide, K. (2016). The Indirect Approach: How to Discover Context When Studying Marginal Youth. *International journal of qualitative methods*, vol.15, nr.1:1-10
- Myklebust, K. (2015). *Skjult mobbing i skolen: jenter og de viktige relasjonene*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Putnam, R. (2001). *Bowling Alone: the Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Schibbye, A.L.L. (2004). *En dialektisk relasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skaalvik, E.M. & Skaalvik, S. (2006). På vei mot en inkluderende skole? *Spesialpedagogikk*, 2, 4–17.
- Schott, R. M. & Søndergaard, D. M. (2014). *School bullying: New theories in context*. Cambridge: University Press.
- Skårderud, F. (2016). Personlighetens psykodynamikk. I H. Høgh-Olesen, T. Dalsgaard og F. Skårderud (red.), *Moderne personlighetspsykologi*, Oslo: Gyldendal Akademisk forlag.187-226.
- Slagsvold, M. & Lange, B. (2013). *Venner for harde livet: skråblikk på moderne vennskap*. Oslo: Aschehoug. Hentet fra; <https://www.bokkilden.no/medlem/ebokleser.do?nId=2593190&side>
- Sletten, M.A. (2011). *Å ha, å delta, å være en av gjengen. Rapport 11/11*. Oslo: NOVA.
- Sundsdal, E. (2016). Vi må anerkjenne barns vennskap, fordi vennskap åpner opp verden. *Første steg*. Hentet fra; <https://utdanningsforskning.no/artikler/en-venn-kan-ikke-vare-perfekt/>
- Søndergaard, D.M. (2009). Mobning og social eksklusjonsangst. I j. Kofoed & D. M. Søndergaard, (red). *Mobning. Sociale prosesser på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Tangen, R. (2013). Balancing ethics and Quality in Educational research - the Ethical Matrix method. *Scandinavian Journal of Education*.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ungdata (2018). *Nasjonale resultater 2018*. Henter fra <http://www.ungdata.no/Venner/Fortrolig-venn>
- Wright, M.V. (2000). *Vad eller vem: en pedagogisk rekonstruksjon av G.H.Meads teori om människors intersubjektivitet*. Daidalos, Göteborg.